

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ОДЕСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ,
ДОКУМЕНТУВАННЯ, РОЗСЛІДУВАННЯ ТА
ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ
З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Одеса 2019

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ,
ДОКУМЕНТУВАННЯ, РОЗСЛІДУВАННЯ ТА
ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ
З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Одеса 2019

УДК 343.573 (О75)
Д 661

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 10 від 26.06.2019 року)*

Укладачі:

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи ОДУВС, кандидат юридичних наук, підполковник поліції;

Дьоров С.Л., заступник начальника-начальник кримінальної поліції ГУНП в Одеській області, полковник поліції;

Заєць М.П., завідувач науково-дослідницькою лабораторією щодо проблемних питань протидії наркозлочинності.

Рецензенти:

Махотин С.П., заступник начальника ГУНП в Одеській області, полковник поліції;

Суржик О.В., начальник відділу протидії наркозлочинності ГУНП в Одеській області, майор поліції;

Калинка В.М., заступник начальника відділу протидії наркозлочинності ГУНП в Одеській області, підполковник поліції;

Тарасенко В.Є., професор кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, професор.

Домброван Н. В. Особливості виявлення, документування, розслідування та профілактики злочинів, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів рослинного походження: методичні рекомендації / Н. В. Домброван, С. Л. Дьоров, М. П. Заєць - Одеса: ОДУВС, 2019. - 68 с.

У методичних рекомендаціях розглянуто загальне поняття та види наркотичних засобів рослинного походження, надана інформація про світових виробників та постачальників наркотиків, розглянуто заходи щодо профілактики та попередження наркоманії в Україні. На основі Законів України та розпорядчих документів Національної поліції рекомендовано послідовність дій працівників поліції при документуванні та розслідуванні злочинів, що пов'язані з використанням наркотиків рослинного походження.

Розраховано на науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та практичних працівників Національної поліції України.

Зміст

Перелік умовних позначень.....	4
Передмова.....	5
1. Поняття легального та нелегального обігу наркотиків в Україні.....	7
2. Інформація про світових виробників та постачальників наркотиків, географія виробництва та збуту наркотиків у світі. Транснаціональна наркоіндустрія. Її вплив на соціально-економічний рівень країн.....	12
3. Основні заходи щодо попередження розповсюдження наркотиків в Україні.....	19
4. Виявлення та документування наркозлочинів що пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження. Сучасні види документування в Україні.....	26
5. Розслідування злочинів-як основний етап документування злочинної діяльності. Керівна роль слідчого в процесі сучасного документування наркозлочинів.....	30
6. Тактичні прийоми застосування окремих процесуальних слідчих дій щодо розслідування наркозлочинів, які пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.....	44
6.1. Обшук. Головні критерії успішного проведення обшуку при розслідуванні наркозлочинів, які пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження;.....	44
6.2. Проведення допиту затриманого. Особливості допиту осіб, пов'язаних зі скоєнням наркозлочинів, що пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.....	49
7. Призначення експертиз. Види експертиз, які призначаються при розслідуванні наркозлочинів, що пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.....	51
8. Список використаних джерел.....	56
Додатки.....	61

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ:

ГУНП – Головне управління Національної поліції

ДПН – Департамент протидії наркозлочинності
Національної поліції

ЄРДР – єдиний реєстр досудових розслідувань

КК України – Кримінальний кодекс України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс
України

КР – карний розшук

КУпАП – Кодекс України про адміністративні
правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

НП України – Національна поліція України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ЖЄО – журнал єдиного обліку відділу поліції

ПЕРЕДМОВА

Серед багатьох проблем українського суспільства чи не найгострішою є проблема наркоманії. Поширенню наркоманії сприяли такі фактори, як прохід через територію України 2-х великих за своїми масштабами шляхів транспортування наркотичних препаратів та сировини на захід (так званих „афганського” та „балканського”), прозорість державних кордонів із країнами СНД, наявність власної сировинної бази для незаконного виробництва різноманітних наркотиків, зокрема, маку та конопель (коноплі - сировина для виробництва марихуани, анаші, гашишу). Наслідки вживання наркотичних речовин досить різноманітні: від психосоціальних до медичних. Серед останніх слід назвати передозування, підвищений ризик суїцидів, психіатричні, стоматологічні захворювання, серцево-судинні ускладнення, ускладнення вагітності та інша патологія. За роки незалежності України показники захворюваності на розлади психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних речовин та їх розповсюдження зросли в 2,5-3,2 рази, у 25 разів збільшилась кількість неповнолітніх наркоманів. В цілому по країні на обліку з приводу вживання наркотичних засобів перебуває понад 100 тис. осіб, токсичних засобів – більше 800 осіб. Якщо врахувати „поправочний” коефіцієнт Всесвітньої організації охорони здоров'я, то прихована кількість споживачів наркотиків в 10-15 разів більша від зареєстрованої. Фахівці вважають, що з кожним роком майже на 8% збільшується кількість українців, які не можуть жити без наркотиків. У доповіді ООН мовиться, що Україна є другою після Росії країною за кількістю людей, які вживають опіати. Їхня кількість може сягати понад одного відсотка населення. Ця проблема останніми роками не зменшується.

За даними Національного звіту за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні Державної установи «Український моніторинговий та медичний центр з

наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України» найбільш розповсюдженими в Україні є наркотики рослинного походження (макова солома та марихуана) власного виробництва. За оцінками вітчизняних та іноземних експертів за обсягами виробництва та вживання опіатів (переважно сурогатних опіатів, отриманих із макової соломи) Україна випереджає більшість східноєвропейських країн. Поширеним є вирощування та вживання марихуани. Характерною особливістю незаконного обігу цього наркотику є поступовий перехід до його нелегального культивування під виглядом інших сільськогосподарських культур. Суттєва різниця ціни марихуани в Україні та сусідніх державах робить цей наркотичний засіб привабливим для контрабандних поставок в інші країни.

Своєчасне виявлення і ліквідація нелегальних посівів маку та конопель, перекриття каналів витоку надходження наркосубстанцій до споживачів є одним з пріоритетних напрямків роботи підрозділів Національної поліції України і потребує належного якісного та ефективного методичного забезпечення.

1. Поняття легального та нелегального обігу наркотиків в Україні.

Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів - види діяльності, пов'язані з: культивуванням, розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, розподілом, перевезенням, пересиланням, придбанням, реалізацією, відпуском, ввезенням на територію України, вивезенням з території України, використанням, знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до Переліку, що дозволяються та контролюються згідно з Законом України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори 1995 року”.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів — діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів – це діяння, які створюють загрозу заподіяння шкоди або заподіюють фактичну шкоду здоров'ю невизначеного кола осіб від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Наркотичні засоби рослинного походження - це засоби, які отримані з натурального продукту - кокаїнового куща, конопель (гашиш), опійного маку (макова солома), ефедри (ефедрин - психоактивний алколоїд).

Для України «традиційними» наркотичними засобами є макова солома, опій та екстракційний опій, героїн, марихуана, гашиш (анаша), кокаїн.

Макова солома - це всі частини (як цілі, так і подрібнені, як висушені, так і не висушені, за винятком дозрілого насіння) усіх сортів маку снотворного, зібраного будь-яким способом, що містять наркотично активні алкалоїди опію. Як правило вже висушена соломка запаху не дає, проте при сушці рослини дають доволі різкий запах схожий на сіно. Переробка висушених коробочок і стебел маку за допомогою м'ясорубки, кавомолки, кулькового млина, а також шляхом розтирання у ступці дає можливість отримати подрібнену солому рослини маку.

Опій екстракційний - це наркотики, одержані від переробки молочного соку недозрілих коробочок маку, що містять наркотичні засоби - морфін, кодеїн, тебаїн. Екстракційний опій (екстракт макової соломи) - засіб, отримуваний з макової соломи будь-яким способом добування (екстракції) наркотично активних алкалоїдів водою або органічними розчинниками.

Зовнішньо названі наркотики можуть мати вигляд твердих безформних грудок і таблеток - від темно-коричневого до чорного, рідини - від коричневого до темно-коричневого кольору. Знайти

де варять соломку доволі просто, різкий запах розчинника вкаже вам напрямок куди йти.

Ацетильований опій (екстракційний опій, черняга) - засіб кустарного виготовлення, що містить до 12% героїну. Ацетильований опій - представляє собою коричневий розчин, схожий на більш-менш міцно заварений чай, з виразним, іноді

досить різким запахом оцту. Коли відстоїться, стає світлішим та прозорішим, дає осад у вигляді дрібних темних частинок. Це і є препарат, який має погану славу «чорний розчин» або «чорне» (званий іноді також «ханкою», «хімією», «ангідридом» - від ангідриду оцтової кислоти, який додається в процесі «варіння»).

Це засіб, що одержується шляхом ацетилювання опію чи екстракційного опію, містить у власному складі окрім алкалоїдів опію також й моноацетилморфін, діацетилморфін, ацетилкодеїн або суміш з перерахованих речовин.

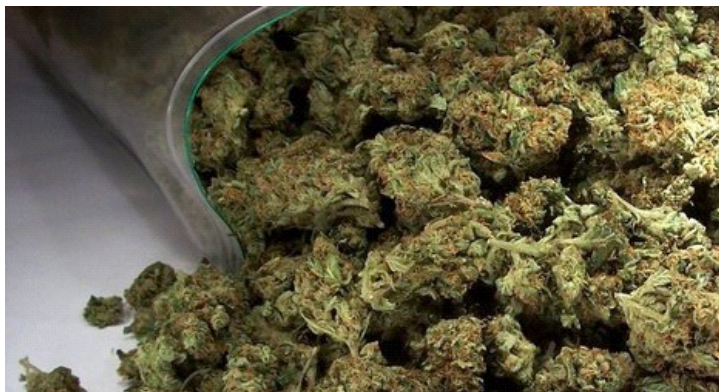
Героїн - напівсинтетичний наркотичний засіб, похідний морфіну, який за наркотичною активністю перевищує його в декілька разів. Героїн являє собою порошок різних кольорів - від білого до коричневого (залежно від ступеня очистки).

Активного запахового ефекту цей наркотик не має, і тому звичайна людина його відчутти не може. Проте цей запах дуже добре розлічують тварини, насамперед собаки, які спеціально натаскуються на окремі види наркотиків. У Франції,

на кордонах, особисто в аеропортах використовують для виявлення наркотиків декоративних свиней які так же мають дуже розвинутий нюх.

Марихуана - це суміш висушених або не висушених верхівок рослин з листям і залишками стебла будь-яких сортів конопель без центрального стебла, інколи з певною кількістю насіння. Колір -світло-зелений, зелений, рідко коричневий, залежно від часу і методу переробки сировини. Якість марихуани залежить від місця зростання конопель, місця збирання і навіть від години доби, коли збирався «врожай». Дим марихуани має гострий специфічний запах, схожий на запах палаючої трави чи мотузки , такий як би терпко-нудотно солодкуватий.

Гашиш (анаша) – спеціально виготовлена суміш відокремленої смоли і пилку конопель або суміш, виготовлена шляхом обробки (подрібненням, пресуванням, тощо) верхівок

10

конопель з різними наповнювачами. Колір гашишу – від світло-зеленого до коричневого. Має характерний запах.

Кокаїн - це порошок або паста, одержані з листя рослини коки, що росте у Південній Америці, Африці, на островах Цейлон і Ява. Порошок білого кольору, паста - білого, кремового чи бежевого кольору. У медичній практиці застосовують лікарський препарат кокаїну - гідрохлорид. Це безбарвні голчасті кристали або білий кристалічний порошок, гіркий на смак, який при нанесенні на язик викликає відчуття заніміння (отерплості).

Ефедра-з якої виготовляється ефедрин - психоактивний алкалоїд.

2. Інформація про світових виробників та постачальників наркотиків, географія виробництва та збуту наркотиків у світі.

Транснаціональна наркоіндустрія. Її вплив на соціально-економічний рівень країн.

Наркобізнес - найбільший злочин перед людством, його наслідки можна порівняти з наслідками війни із застосуванням ядерної зброї: в обох випадках підриваються основи існування цивілізації. Сьогодні традиційно виробництво наркотиків зосереджено в трьох районах:

Золотий півмісяць (Golden Crescent) - Афганістан, Пакистан та Іран;

Золотий трикутник (Golden Triangle) - М'янма, Таїланд і Лаос;

Общая площадь
треугольника:

950 тыс. км²

Центральна Америка (Central America) - Колумбія, Перу, Венесуела, Болівія.

Однак якщо регіон Центральної Америки ніколи не грав лідуєчої ролі в світовому виробництві опію-сирцю і героїну, зосереджуючись на вирощуванні куща коки і крек, то Золотий півмісяць і Золотий трикутник протягом усієї другої половини ХХ століття оскаржували сумнівну першість в обсягах виробництва опійних наркотиків. До початку третього тисячоліття (2001 р.) інтенсивне зростання посівів опійного маку та виробництва героїну в Афганістані розорив виробників опійних наркотиків в країнах Золотого трикутника. В даний час в Афганістані виробляється героїну більше, ніж будь-коли за всю історію цієї країни. В результаті з 2003 року Афганістан став світовим монополістом у виробництві героїну. Спроби світової спільноти вирішити дану проблему не дають ніякого ефекту. В умовах відсутності реальної влади Кабула над усією територією країни кошти, що виділяються міжнародними організаціями на заміщення посівів маку іншими сільськогосподарськими культурами, витрачаються на прямо протилежні цілі. У 2004 р. уряд Хаміда Карзая запропонував афганським землеробам 1250

доларів за кожен знищений гектар опійного маку, в той час як скупники сировини для нарколабораторій пропонували 16000 доларів за урожай з одного гектара (а в цих кліматичних умовах можна збирати по два-три врожаї на рік). Ситуація, пов'язана з культивуванням опію в Афганістані, не є стабільною і постійно змінюється, до того ж не завжди в кращу сторону. Якщо в 2003 р. опійний мак висівався на площі в 80 тис. га, то вже в 2004 р. ця культура вирощувалася на 131 тис. га. Тільки за один рік (2003-2004) площа земель, зайнятих посадками опію, збільшилася на 64%.

У 2006 році, за оцінками Управління з наркотиків і злочинності Організації Об'єднаних Націй (УНП ООН), ситуація в Афганістані погіршилася. Не отримавши обіцяної допомоги в розвитку традиційного сільського господарства від правління країни, афганські селяни повернулися до культивування опійного маку, в результаті чого площа макових полів збільшилася в порівнянні з 2005 р. більш ніж в півтора рази і склала 165 тис. га. У 2007 році Афганістан справив 8200 тонн опіуму-сирцю, з яких там же було виготовлено 820 тонн чистого героїну (**на 1 кг героїну потрібно 10 кг опію**). «Урожай смерті» приносить понад 100 млрд. доларів на рік.

Афганістан сьогодні - справжня наркодержавка. Вирощуванням опійного маку займається більше 3 млн. чоловік, і ця цифра невпинно зростає. Знищення посівів маку викликають озлоблення і протидію місцевого населення. Спроби схилити селян до переходу на інші сільськогосподарські культури практично провалилися, оскільки прибутковість від наркопосівів незрівнянно вище. Таліби, протистоячи міжнародним силам, заохочують вирощування опіумного маку на контрольованих ними територіях, досягаючи, таким чином, зміцнення свого впливу.

За останні роки Афганістан інвестував в інші країни обсяги грошових коштів (що надійшли від наркотиків), що перевищують обсяги отриманої закордонної допомоги. За даними експертів УНП ООН, прибуток від продажу опіатів дорівнює 2,8 млрд. доларів США в рік, що становить близько однієї третини валового національного продукту Афганістану.

Наркобізнес відчуває себе настільки впевнено, що протягом останніх п'яти - семи років виробництво героїну було освоєно на великих фармацевтичних підприємствах в Пешаварі (Пакистан) і Джелалабаді (Афганістан), не кажучи вже про

величезні нарколабораторії, здатних переробляти десятки тонн опійного сирцю на добу (таких лабораторій сьогодні налічується понад 400). Від 60 до 80 відсотків валового внутрішнього продукту Афганістану становлять доходи від наркоторгівлі.

Дійсною кокаїновою імперією країни Андського трикутника - Колумбія, Перу і Болівія. Їх об'єднує не тільки географічна близькість, але, головним чином, повна світова монополія виробництва коки, напівфабрикатів кокаїну, його гідрохлориду та більшої частини рафінованого наркотику і тісна кооперація між наркоділками цих країн під егідою колумбійської наркомафії, яка вже давно вийшла за межі американського континенту. Колумбія займає провідне місце серед цих країн по виробництву наркотиків, зокрема, коки і є великим постачальником на світовий ринок героїну і марихуани. Виробництво наркотиків в Болівії націлене на експорт в США і країни Західної Європи, де ціни на героїн вище, ніж на північноамериканських ринках. В Європу колумбійський героїн переправляється, головним чином, морськими шляхами через іспанські порти. Потужності Колумбії з виготовлення кокаїну оцінюються приблизно в 350-500 т. Масштаби нарковиробництва всередині країни величезні: наркотики виробляються в 23 з 32 департаментів. Незважаючи на те, що в останньому десятилітті XX століття на знищення посадок коки і маку було витрачено 625 млн. доларів, площа їх посівів збільшилася майже втричі. Інший активний учасник Андського трикутника - Перу до кінця двадцятого століття мала найбільші в світі площі під посадками коки і тільки на початку третього тисячоліття поступилася своєю першістю Колумбії. Наркобізнес в Перу є тіньовий частиною економіки і впливає практично на всі сторони соціально-економічного життя. Значна частина економічно активного населення, в першу чергу, жителі сільськогосподарських районів, в тій чи іншій мірі пов'язані з виробництвом, переробкою і поширенням наркотиків. За різними джерелами, їх чисельність на початку нового століття перевищила 1 млн. чоловік. Доходи селян - власників земельних ділянок середніх розмірів за рахунок вирощування коки коливаються від 500 до 1200 доларів на місяць, що значно перевищує доходи тих, хто займається виробництвом продовольчих і технічних культур. При цьому особливої уваги заслуговує той факт, що до кінця XX століття Перу з країни - виробника наркотиків перетворилася на великого їх споживача. Як і в сусідній Колумбії, Перу добре налагоджені і десятиліттями перевірені взаємовигідні зв'язки

з кримінальним світом, партизанськими і екстремістськими організаціями. В цілому весь наркобізнес в Перу контролюється вісьмома мафіозними організаціями, що мають між собою родинні зв'язки.

Третім в світі виробником листя коки і кокаїну після Колумбії і Перу є Болівія. Її залежність від наркодоходів інших країнах Андського трикутника. В кінці 90-х рр. наркоіндустрія приносила Болівії приблизно 1 млрд. доларів, в той час як весь ВВП Болівії становив 8 млрд. доларів. Доходи наркомафії в цей же період становили в середньому 2,5 млрд. доларів в рік. З 7,5 млн. чоловік населення Болівії, за різними даними, від 200 до 300 тисяч безпосередньо пов'язані з вирощуванням чагарнику коки, культивування якого в Болівії так само традиційно, що і в Перу. Приблизно така ж кількість болівійців залучено в сферу наркоторгівлі. У загальному підсумку розведенням коки зайнята приблизно п'ята частина селянства (в основному індієць, у яких кока має давнє коріння). У теперішній час Болівія є зручним плацдармом для переправлення кокаїну в сусідні країни - Бразилію, Чилі, Парагвай, а також в Центральну Америку (Мексика, США) і далі - в Європу і Азію.

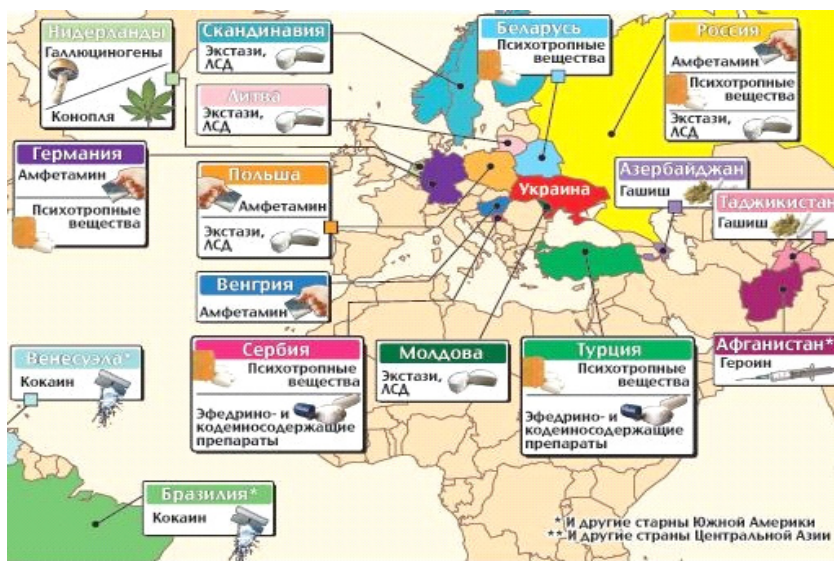
Зростаючим виробником наркотиків і транзитним вузлом в Центральній Америці є Мексика. За структурою наркобізнесу і по виробництву наркотиків Мексика помітно відрізняється від країн Андського трикутника. Вона займає четверте місце в Латинській Америці по сумарному виробництву наркотовару рослинного походження і значно перевершує будь-яку країну Андського трикутника з виробництва синтетичних наркотиків. Крім того, цій країні поряд з Колумбією належать провідні позиції в регіоні по вирощування опійного маку та виробництва героїну. В останнє десятиліття XX століття, незважаючи на великі зусилля мексиканського уряду зі знищення посівів, площа під опійного маком збільшилася в 1,5 рази, хоча ліквідація посівів за цей час збільшилася в 2 рази. (Експерти пояснюють цей феномен майстерним приховуванням посівів наркотичних рослин серед легальних сільськогосподарських культур - кукурудзи, папай, бананів; перенесенням плантацій на інші місця; ротацією марихуани і маку на одних і тих же ділянках за рахунок різниці їх виробничих циклів; іригацією і застосуванням новітньої агротехніки) . На цих плантаціях зайняті 50 тис. селянських сімей. Щодо транзиту наркотиків в США (в основному кокаїну) Мексика займає перше місце в Латинській Америці - протяжність

кордону між Мексикою та США по суші становить 2600 км. Значна частина наркотиків потрапляє в Мексику і далі в США морським шляхом. За оцінкою американських експертів, через Мексику в Сполучені Штати надходить до 50% всього кокаїну, споживаного в цій країні. Вплив наркобізнесу позначається у всіх сферах життя Мексики, проте, мексиканські експерти правомірно вважають, що ступінь наркотизації її менше, ніж в андських або карибських країнах в силу її більшої диверсифікованості та масштабності. Про транснаціоналізації наркобізнесу, його наступальної стратегії на початку третього тисячоліття свідчать наступні дані. За приблизними підрахунками, на сьогоднішній день по всьому світу понад 200 млн. чоловік вживають наркотики різного виду. У тому числі приблизно 140 млн. чоловік курять марихуану - найпоширеніший наркотик; кокаїн вживають 13 млн. чоловік, героїн - 8 млн., 30 млн. чоловік зловживають стимуляторами амфетамінового ряду. Кількість споживачів наркотиків збільшується з кожним роком, причому в основному за рахунок ураження наркотиками найбільш вразливої частини населення - молоді. В деяких країнах число школярів і повнолітніх молодих людей, які, за власним зізнанням, пробували споживати марихуану, становить 37%. Наркоіндустрія є досить стійкою через постійне попиту і приносить чималі прибутки у зв'язку з відсутністю скільки-небудь серйозної конкуренції між організаціями, що займаються цим видом злочинного бізнесу. Обороти світової наркоіндустрії оцінюються експертами ООН приблизно в 400 млрд. доларів на рік, що становить близько 8% обороту всієї міжнародної торгівлі. Ще в 2005 році в доповіді ООН про стан справ із наркотиками в світі відзначалося, що світовий оборот наркобізнесу в окремі роки перевищував оборот світового ринку автомобілів та ринку чорних металів. Одні тільки колумбійські картелі, представлені більш ніж 500 компаній, в кінці 90-х рр. які витягували з торгівлі наркотиками в США 20 млрд. доларів щорічного прибутку. Для порівняння зазначимо, що сумарно національні бюджети Колумбії, Болівії і Перу становили на той момент лише близько 9 млрд. американських доларів щороку. Транснаціональні наркосиндикати в злочинній діяльності використовують найсучасніші засоби озброєння і боєприпаси, системи електронного оснащення, новітні методи забезпечення власної безпеки. Частина прибутку, одержаного від торгівлі наркотиками, наркоділки направляють на придбання апаратури зв'язку, шифрувальних пристроїв, радіо з

використанням швидкісного вимірювання частоти, приймачів для виявлення радарів. За оцінками фахівців, наркобізнес щорічно вкладає близько 125 млн. Доларів в закупівлю нової «техніки сигнальної розвідки». Щорічно у наркозлочинців з усіх регіонів світу вилучається близько 100 тис. одиниць вогнепальної зброї; виявляється понад 500 таємних злітно-посадочних смуг і майданчиків, плюс приблизно така ж кількість літальних апаратів, які використовуються наркосиндикату, збивається під час перельоту або конфіскується. Незважаючи на це, щодня здійснюється близько 300 вильотів з незаконним вантажем наркотиків. Транснаціональний розмах злочинної діяльності дозволяє злочинцям використовувати канали швидкого і щодо надійного аудіо- та відеоконтакт. Так, найбільше поширення набувають випадки використання глобальної інформаційної мережі Internet для укладення безконтактних угод. За повідомленнями агентства Reuters, наркоторговці та їх клієнти все частіше укладають угоди в «privateroom» (закритих кімнатах) чат-каналів, захищених від стороннього погляду програмно-апаратними засобами. Відстежити подібні угоди практично неможливо. Internet-аптеки видають без рецепта психоактивні препарати. І, нарешті, голландські та канадські компанії через Internet торгують по всьому світу насінням канабісу, трав'яним екстазі, ефедрином. Все частіше наркодилери «відмивають гроші» через Internet-банки. Оскільки міжнародний ринок наркотиків охоплює всі регіони світу і практично кожну націю, відмивання грошей, отриманих в результаті торгівлі наркотиками, також набуло транснаціонального характеру. Тільки в межах Російської Федерації «відмивається» від 2 до 7 млрд. наркодоларів - ці кошти потім фактично безперешкодно переміщаються за кордон. У цьому світлі стає реальною оцінка, згідно з якою щорічно в світі легалізувалися (відмиваються) доходи, отримані в розмірі 300-800 млрд. дол. США. Якби вдалося перекрити основні канали відмивання наркодоларів, то наркобізнес в чималому ступені втратив би свою привабливість - нечувані доходи від наркообігу, що обчислюються мільярдами доларів, неможливо зберігати «в панчосі». Однак перекрити канали не вдається, бо існує безліч методів відмивання наркодоларів, і занадто могутні сили наживаються на цих операціях.

3. Основні заходи щодо попередження розповсюдження наркотиків в Україні.

Попередження наркоманії - це великий комплекс заходів на реалізацію яких повинно бути направлено діяльність усіх інститутів влади України, громадських організацій та суспільства в цілому. Але найбільш важливим моментом у цьому питанні є охорона кордонів України від ввезення наркотиків, що неможливо без взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами інших країн, в першу чергу сусідніх. Ввіз наркотиків в Україну здійснюється морським і залізничним транспортом, авто- та авіатранспортом. При перевезенні використовується маскування наркотиків під продукти харчування, корм для тварин або використовуються схованки (подвійне дно, іграшки, спеціально виготовлені контейнери тощо). Відомі випадки перевезення наркотиків на тілі та у порожнинах тіла людини, у тому числі у шлунку (при упаковці наркотиків певним чином).

Звідки в Україну везуть наркотики.

Обмін інформацією між державами яка сприяє вилученню наркотиків на кордоні, не дає можливості наркоділкам розповсюджувати наркотичні засоби в Україні, в разі чого кількість наркозлочинів зменшується в рази. Наряду з цим зменшується кількість осіб які могли би бути втягнені у вживання наркотиків. Проте ця робота повинна бути постійною та плановою. Правоохоронні органи України мають багато прикладів успішної взаємодії з іншими країнами. Одним з таких прикладів є:

17.11.2007 р. до УБНОН ГУМВС України в Одеській області надійшла інформація з Департаменту БНОН ГУМВС, яка була отримана з Генерального директорату поліції і безпеки МВС Туреччини, про нелегальне транспортування значної кількості наркотиків в Україну за маршрутом Іран-Азербайджан-Грузія- Україна. Працівники УБНОН спільно з Південним регіональним управлінням Державної прикордонної служби України виїхали до м. Іллічівськ Одеської області. 17.11.2007 р. о 09.00 до Іллічівського паромного комплексу ІМТП, прибув паром “Герої Одеси” сполученням “Поті-Іллічівськ”, на якому знаходився автомобіль “Івеко” під керуванням громадянина Туреччини, про можливу причетність якого до постачання наркотиків було повідомлено з МВС Туреччини. Після проведення прикордонного огляду зазначеного автомобіля та виїзду його на територію ІМТП, працівниками УБНОН та прикордонної служби було проведено ретельний огляд автотранспорту з використанням службової собаки. Огляд проводився майже добу і приблизно о 13.00 18.11.2007 під час огляду паливного баку виявлено, що він має подвійну стінку. Після розрізання бокової стінки виявлено схов, в якому знаходилось 210 пакунків з героїном вагою по 0.5 кг кожний. Загальна вага вилученого склала 105 кг героїну. У ході проведення оперативно-розшукових із затриманим встановлено, що автомобіль був переобладнаний в Ірані, де на нього встановили паливний бак з подвійною стінкою для перевезення наркотиків.

Також в попередженні наркозлочинів велике значення має виявлення на території України незаконних наркопосівів, перед усього маку та коноплі. Слід відзначити що незаконне вирощування наркотичних рослин вже є злочином, покарання за який передбачається ст. 310 КК України. Як правило ці злочини пов'язані з сільською місцевістю. Наркопосиви маскуються під огородини, поля на яких висівають в тому числі культурні рослини. Має місце практика висівання наркорослин на скритих галявинах посеред лісу, в лісопосадках, на зачищених ділянках серед комишів в плавнях, особливо на невеликих безлюдних островах посеред рік. В цьому питанні особливе місце по виявленню наркопосівів займають підрозділи Національної поліції України, які повинні проводити постійні відпрацювання території що входить в сферу обслуговування окремого відділу поліції.

Одним з попереджувальних заходів є виявлення місць, де зберігається, переробляється та фасується наркосировина. Основна мета цього заходу: не дозволити наркотику дійти до споживача. Незаконне зберігання та виготовлення наркотиків може здійснюватися за місцем проживання, на дачі, у гаражі, на вулиці, у безлюдному місці тощо (кустарне виробництво). На ринку наркотиків з'являються й ті, що виготовляються в хімічних лабораторіях: а) легальних (офіційно існують на державних чи недержавних підприємствах, в установах); б) нелегальних (на підприємствах, у приватному житлі, гаражах, сараях тощо). Тобто незаконне зберігання наркотиків може здійснюється у житлі, підсобних приміщеннях, на підприємствах, організаціях, установах. Умови зберігання залежать від типу наркотичного засобу: а) наркотики із сильним запахом зберігають у спеціальному щільно закритому посуді або в упаковці з поліетилену та інших матеріалів; б) лікарські засоби та препарати - у темряві і прохолоді, для чого використовуються домашні холодильники, льохи тощо. У багатьох випадках вживаються заходи конспірації: з ампул стирають написи, пакунки і пакети ховають, наприклад, у комірці камер зберігання багажу на вокзалах.

Для профілактики наркоманії в Україні, державні інститути розробили національну стратегію боротьби з наркотиками на період до 2020 року. В п.3 частини другої цієї стратегії вказані заходи щодо профілактики наркоманії в державі. Профілактика має спрямовуватися на інформування населення про шкоду від

не медичного, незаконного вживання наркотиків і формувати негативне сприйняття їх суспільством, а також надавати людині відповідні знання й готувати її до подолання життєвих труднощів. Для цього потрібно вжити таких заходів:

3.1. Розробка національної та регіональних програм профілактики наркоманії та попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків.

3.2. Удосконалення форм і методів профілактики, у тому числі індивідуальних профілактичних заходів. Забезпечення комплексності програм профілактики.

3.3. Підвищення ефективності інформування суспільства про негативні наслідки вживання наркотиків. Використання з цією метою мережі Інтернет.

3.4. Розробка механізмів координації діяльності державних установ та громадських організацій у сфері профілактики не медичного вживання психоактивних речовин.

3.5. Розробка та реалізація профілактичних стратегій зниження незаконного попиту на наркотики серед молоді, формування в неї життєвих навичок, уміння протистояти ризикам та загрозам, пов'язаних з попитом на наркотики.

3.6. Підготовка й реалізація комплексу заходів, спрямованих на підвищення соціально-правового статусу сім'ї, психолого-педагогічної компетентності батьків, формування в них свідомого відповідального ставлення до виконання обов'язків, пов'язаних з вихованням, утриманням та навчанням своїх дітей, розвиток інфраструктури комплексної соціально-педагогічної та медико-психологічної допомоги дітям і їхнім батькам.

3.7. Запровадження нових форм профілактичної роботи з сім'ями і дітьми, що потребують надання допомоги, на ранніх стадіях їх соціального неблагополуччя з метою своєчасного виявлення, втручання та комплексного соціально-психологічного супроводу сім'ї та дитини.

Профілактична діяльність правоохоронних органів, загалом, передбачає:

1) інформування громадськості через засоби масової інформації стосовно: шкоди, яку завдає наркоманія суспільству; оперативної обстановки щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків, фактів порушення антинаркотичного законодавства; покарання, яке понесли злочинці, і взагалі - яка відповідальність передбачена за ці види злочинів;

2) проведення комплексу профілактичних операцій «Мак»,

«Допінг», «Кубло» тощо;

3) створення спеціальних навчальних центрів, освітніх програм для ефективного навчання співробітників правоохоронних органів, органів охорони здоров'я і просвіти щодо боротьби з наркоманією і незаконним обігом наркотиків;

4) лікування і реабілітація наркоманів;

5) запобігання незаконним посівам нарковмісних рослин;

6) блокування каналів переміщення наркотичних засобів;

7) припинення контрабанди наркотиків;

8) створення перешкод для відмивання грошей та іншого майна, здобутих у результаті наркобізнесу.

Надважливим моментом є вивчення досвіду інших держав, завдяки якому необхідно отримувати, вивчати та вводити в дію найбільш сприятливі заходи які допоможуть покращити наркоситуацію в Україні.

Невисока ефективність лікування наркологічних захворювань загально відома. Сучасна наркологія констатує біологічну схильність до залежності від психоактивних речовин, яка реалізується тільки в певних соціальних умовах. Вкрай важливою є перша проба наркотичної речовини. При цьому необхідно відзначити, що залежність від психоактивних речовин може сформуватися у будь-якого індивідуума, а генетична (біологічна) схильність буде відображатися тільки на прогресивності, злості перебігу захворювання. Основний принцип вітчизняної медицини «попередити легше, ніж лікувати» є базовим і для наркологічної служби.

Спрямованість профілактичних заходів на молодь обумовлена тим, що саме ця частина населення найбільш схильна до захворювання наркоманією. Схильність молодих людей до наркоманії пов'язана з психологічними особливостями підліткового віку і тим, що перше знайомство з психоактивними речовинами відбувається в молодому віці. При деяких видах залежності досить одиничних проб наркотику для того, щоб можна було констатувати захворювання наркоманією.

Профілактику прийнято розділяти на первинну, вторинну і третинну (термінологія ВООЗ). Первинна профілактика спрямована на попередження виникнення захворювання. Відносно наркотизму, це фактично комплекс заходів спрямованих на формування здорового способу життя, попередження першої проби наркотичної речовини і боротьбу з адитивних поведінкою

у підлітків.

Первинна профілактика Е. А. Бабаяном була розділена на радикальну, що включає зміну соціально-культурних умов життя населення (пропаганда здорового способу життя, спорт, санітарна освіта і т. п.), а також заходи, що контролюють поведінку особи яка профілакується. Мається на увазі виявлення зловживання без залежності і попередження її розвитку. Вторинну і третинну профілактику Е. А. Бабаян відніс до умовної. Вона спрямована вже на виявлення ранніх стадій хвороби (запізніла профілактика), на запобігання рецидивам (пізня профілактика) і примусове лікування хронічних випадків (термінальна профілактика). В. С. Битенский так визначає основні методи наркологічної профілактики: 1) система покарань і заборон, 2) санітарна освіта.

Державну політику в Україні щодо немедичного споживання наркотичних засобів відносять до рестриктивної («стримуючої»). Для неї характерно середнє положення між ліберальною політикою Голандії, Данії, де допускається виготовлення і торгівля «легкими» наркотиками і репресивною політикою Пакистану, Ірану та деяких інших мусульманських країн, де споживачів наркотиків карають в кримінальному порядку, а торговців наркотиками страчують.

На державному рівні питанню наркоманії розглядається як серйозна проблема Товариства і Держави. Профілактика та попередження проти поширення наркоманії ведеться за двома основними напрямками:

- 1) боротьба з виробництвом, ввезенням в державу і розповсюдженням наркотичних препаратів, а так само вільного доступу до речовин, які можуть використовуватися при швидкому (побутовому) виробництві наркотиків;

- 2) пропаганда здорового способу життя і доступне пояснення різних вікових (діти, підлітки, молодь, батьки) і соціальним групам про загрозу наркоманії і способах обмежити себе і своїх близьких від будь-якого дотику до наркотиків. Не варто обмежувати дітей і підлітків від інформації про наркотики, наркоманії та тому, що може зробити з людиною.

Ворога - наркоманію - потрібно знати в обличчя. Тільки правдива інформація в потрібній кількості допоможе справі, але ніяк НЕ завуальована. Тільки так можна виробити огиди і упередженість до наркотиків і можливості їх спробувати, нехай навіть ті, які вважаються слабкими і «веселими».

В іншому випадку, якщо недоговорювати дітям і підліткам про всі аспекти наркоманії, у них може виникнути спокуса спробувати як елемент юнацької бравади і символ «дорослості», а ще тому, що це «прикольно», «модно» і вони просто не підозрюють, у що це може перерости, причому досить швидко. Це вже давно, протягом десятиліть помічається психологами.

Так, ми описували боротьбу на ДЕРЖАВНОМУ рівні з розповсюдження наркотичних речовин. Але ні в Україні, ні в Західній Європі і США, ні в інших країнах світу, влада не може досягти в цьому 100-процентного успіху.

Адже це надприбутковий бізнес для злочинності та наркоторговці весь час змінюють тактики, прикладаючи багато зусиль для того, щоб залишитися на плаву. Тому запропонувати юнакові чи дівчині спробувати наркотик може хто завгодно і де завгодно. Важливіше не зберігають їх в «ізоляції» від суспільства і друзів - важливіше донести небезпеку наркотиків і страшну перспективу наркоманії в будь-якому її прояві.

Тому маємо важливий висновок - довести до підлітків, що наркотики - це зло. Лише при проведенні постійних профілактичних заходів, які будуть включати в себе: тематичні лекції про шкоду наркотиків та проте як підлітку уникнути від втягування в їх вживання, проведення відповідних екскурсій на базі медичних закладів (наркологічних, венеричних, психічних) де лікуються хворі які постраждали від вживання наркотиків, проведення роз'яснювальних бесід працівниками відповідних підрозділів поліції та інших правоохоронних органів.

4. Виявлення та документування наркозлочинів, які пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження. Сучасні види документування в Україні.

Діяльність підрозділів національної поліції щодо виявлення нелегальних джерел виготовлення та поширення наркотиків чи психотропних речовин має декілька складових: збирання інформації; перевірка наявних в ній відомостей; планування заходів щодо виявлення, викриття злочинів та затримання злочинців. Першим етапом цієї діяльності є належна організаційно аналітична робота, спрямована на збирання, накопичення, оцінку та аналіз інформації про криміногенні процеси, прояви, факти у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Дослідження такої інформації дозволяє передбачити наявність на території обслуговування нелегальних джерел виготовлення та поширення наркотиків і психотропних речовин і зробити попередні висновки про це. З метою зазначеного аналізу вивчають і оцінюють соціальну природу та кримінологічну характеристику злочинів, пов'язаних з виготовленням наркотичних засобів, осіб, які займаються цією злочинною діяльністю, передусім осіб – суб'єктів незаконного виготовлення та поширення наркотичних засобів, які були притягнуті до відповідальності за вчинення такого наркозлочину. Аналізується також стан діяльності підрозділів поліції щодо запобігання, виявлення та припинення незаконного виготовлення та поширення наркотичних засобів, а також усунення (нейтралізації) криміногенних чинників, що сприяють існуванню та розвитку цієї злочинної діяльності на території обслуговування. Переважна частина значущої інформації може бути отримана, як правило, з негласних джерел у ході здійснення підрозділами ОВС оперативно-розшукової діяльності. Інформація про нелегальні джерела виготовлення та поширення наркотиків чи психотропних речовин, діяльність осіб, що підозрюються у причетності до здійснення незаконних операцій з цими засобами і речовинами, а також про факти виявлення тих чи інших наркозлочинів може бути отримана як з негласних, так і з гласних джерел. Прикладом може вважатися заява громадянина, чи повідомлення про наркозлочин. В цьому випадку питання - коли починається процес документування

злочину в теперішній час в Україні є неоднозначним. В сучасності потрібно розглядати два види документування злочинної діяльності.

Перший — це відокремлений вид, по заведенню справ відповідного обліку, яким займаються оперативні підрозділи МВС при якому безпосередньо застосовуються вимоги Закону України про ОРД, відповідні накази МВС України (розпорядчі акти підрозділів що входять в структуру МВС).

Другий — пов'язаний з отриманням повідомлення про подію чи безпосередньо злочин (найчастіше надходить від громадян), які реєструється в журналі єдиного обліку в відділі поліції. Якщо повідомлення, що надійшло має елементи злочину то воно відповідно реєструється до ЄРДР, тобто починається спільна робота слідчого, оперативного працівника, процесуального керівника-прокурора, слідчого судді, по документуванню злочинної діяльності особи (далі фігуранта), в ході якого слідчий проводить заходи досудового розслідування.

В цих методичних рекомендаціях розглядається, другий, найбільш поширений в сучасності вид документування.

Виходячи з практики розглянемо послідовність заходів які повинні застосовувати працівники поліції України в процесі документування злочину з моменту надходження заяви чи повідомлення про його скоєння.

Реєстрація заяви чи повідомлення про злочин в журналі ЄО ВП.

Документування наркозлочину розглядаємої категорії починається з моменту знаходження в відділ поліції повідомлення або заяви про вчинення злочину. Цей етап, як правило є перевірочним. При цьому збираються надважливі данні про обставини події, яка скоєна, про місце та час її скоєння, осіб що приймали в ній участь та інші (Наказ МВС України від 06.11.2005 року № 1377 затвердив “Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події“.)

Джерелом інформації про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, зокрема, є:

- заяви і повідомлення осіб, які надходять до органу поліції, особи, уповноваженої здійснювати досудове розслідування (далі - слідчий), або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення;
- самостійно виявлені слідчим або іншою посадовою

особою органу поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

- повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні;

- інше.

Уповноважений працівник чергової частини органу поліції, отримавши заяву (повідомлення) про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію, відразу реєструє її (його) в журналі ЄО та направляє на місце події оперативно-слідчу групу чи групу реагування.

Про заяви і повідомлення, які надійшли до чергової частини органу поліції і в яких відсутні відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації в журналі ЄО доповідається уповноваженим працівником чергової частини начальникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян». Про наявність письмових заяв про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до чергової частини органу поліції, та повідомлень, що надійшли усно, у яких наявні відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після реєстрації в журналі ЄО уповноважений працівник чергової частини доповідає начальникові слідчого підрозділу для внесення слідчими відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформує начальника органу поліції.

5. Розслідування злочинів як основний етап документування злочинної діяльності.

Керівна роль слідчого в процесі сучасного документування наркозлочинів.

Реєстрація матеріалів по заяві або повідомленню в ЄРДР.

Відповідно до ост.214 КПК України досудове розслідування стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, посередництво про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК). Слідчий, прокурор здійснюють свої повноваження відповідно до вимог КПК, починаючи з моменту надходження інформації від заявителя в орган державної влади, що фактично і є передумовою для початку досудового розслідування. Ця інформація подається в вигляді заяви або повідомлення про скоєний кримінальний злочин, як в усної формі (викладеним громадянином і оформлена в письмовій формі посадовою особою), так і письмово (надіслано поштою або переданий-ним громадянином до відповідного органу, установи особисто). Якщо особа безпосередньо звертається до слідчого, прокурора або другої посадової особи, уповноваженої на прийняття і реєстрації заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, приймається заява про скоєний кримінальний злочин або складається протокол прийняття усної заяви про вчинення кримінального злочину.

Надання окремого доручення слідчим в оперативний підрозділ.

Після реєстрації матеріалів по заяві або повідомленню про наркозлочин в ЄРДР та початку кримінального провадження слідчий в порядку ст. 40 КПК України направляє доручення оперативному підрозділу на встановлення повних анкетних даних особи, місць її мешкання (реєстрації) та іншої інформації, яка має значення для подальшого проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у межах кримінального провадження (вид наркотичного засобу, місця їх зберігання, місця та час збуту, вартість, обсяги

збуту, можливі зв'язки, шляхи здійснення злочинної діяльності, використання заходів конспірації тощо), про що повідомляє процесуальному керівнику, а саме прокурору. За результатами виконання доручення слідчий доповідає результати перевірки процесуальному керівнику (прокурору). Слід зазначити, що при отриманні доручення слідчого оперативний співробітник повинен зібрати матеріали перевірки в повному обсязі. Тобто, для визначення подальших першочергових дій по справі, крім вказаних вище даних, виконавцю доручення рекомендується додати до основних матеріалів перевірки: схему розташування житла, схему родинних зв'язків, списки раніше засуджених, які найбільш частіше відвідують житло перевіряємої особи.

Мають місце випадки коли інформація яка зареєстрована до ЄРДР при перевірці за різними обставинами, не знайшла свого підтвердження. В цьому випадку згідно Статті 284 КПК України (Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи), слідчий, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено у порядку, встановленому КПК України.

Слідчий приймає постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1,2,4,9, 9-1 частини першої цієї статті, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених частиною першою цієї статті. Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Копія постанови слідчого про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи надсилається заявнику, потерпілому, його представнику,

підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Якщо обставини, передбачені пунктами 1, 2 частини першої цієї статті, виявляються під час судового розгляду, суд зобов'язаний ухвалити виправдувальний вирок.

Якщо обставини, передбачені пунктами 5, 6, 7, 8, 9, 9-1 частини першої цієї статті, виявляються під час судового провадження, а також у випадку, передбаченому пунктами 2, 3 частини другої цієї статті, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження.

Підготовка клопотання до слідчого судді про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідчий виносить клопотання до слідчого судді про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на повне, всебічне та неупереджене документування усієї злочинної діяльності.

Згідно ст.246 КПК України - негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 - КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, - слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину. У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії зазначається строк її проведення. Строк проведення негласної

слідчої (розшукової) дії може бути продовжений:

прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням - до вісімнадцяти місяців;

керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням - до шести місяців;

начальником головного, самостійного управління, департаменту апарату Національної поліції, територіальних органів Національної поліції та його відокремлених підрозділів, Центрального управління Служби безпеки України, керівником відповідного підрозділу Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби України, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, регіонального органу Служби безпеки України в межах компетенції, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, - до дванадцяти місяців;

Головою Національної поліції, Головою Служби безпеки України, Директором Національного антикорупційного бюро України, керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, головою державного бюро розслідувань, керівником Державної кримінально-виконавчої служби України, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, - до вісімнадцяти місяців;

слідчим суддею, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому статтею 249 КПК України.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції.

У виняткових невідкладних випадках (Стаття 250 КПК України), пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у

випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 248 КПК України. Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому статтею 255 КПК України.

Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Згідно статті 248 КПК України слідчим, суддею здійснюється розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

У клопотанні зазначаються:

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України;
- відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину;
- вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;
- обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
- відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

- обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- вчинений злочин відповідної тяжкості;
- під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам досудових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про:

- прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням;
- злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого, постановлюється ухвала;
- особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;
- строк дії ухвали.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Згідно статті 249 КПК України визначається строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії

- Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці.

- Якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про постановлення ухвали згідно з вимогами статті 248 КПК України.

- Крім відомостей, зазначених у статті 248 КПК України, слідчий, прокурор повинен надати додаткові відомості, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії.

Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені статтею 219 КПК України. У разі якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність.

Отримання ухвали слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення в оперативний підрозділ до виконання.

Слідчий після отримання ухвали слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в порядку ст. 40 КПК України готує доручення та направляє його разом із клопотанням та ухвалою до оперативного підрозділу для виконання.

Визначення оперативного співробітника щодо проведення слідчої (розшукової) дії.

Керівник оперативного підрозділу визначає співробітника, який виконуватиме доручення слідчого. Вказаний співробітник на підставі доручення слідчого та ухвали слідчого судді готує відповідні завдання в УОТЗ чи УОС, направляє його для виконання уповноваженому оперативному підрозділу

У подальшому оперативний працівник згідно зі ст. 252 КПК України за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складає протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Кожний протокол про результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії з додатками не

пізніше 24 годин після його складання передається прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів у вказаному кримінальному провадженні.

Розгляд питання щодо проведення слідчої (розшукової) дії контроль за вчиненням злочину в формі оперативної закупівлі.

Виключно за результатами отримання доказів, які свідчать про причетність особи до вчинення незаконного обігу наркотичних засобів, ініціюється питання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії - контроль за вчиненням злочину у формі оперативної закупки.

Доручення в оперативний підрозділ про проведення контролю за вчиненням злочину в формі оперативної закупівлі.

Для здійснення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки слідчий направляє в оперативний підрозділ, за матеріалами якого було відкрито кримінальне провадження, доручення на підбір особи (осіб), яка надасть добровільну згоду на проведення оперативної закупки та у разі необхідності для забезпечення заходів безпеки.

Підбір кандидата на проведення слідчої дії.

Оперативний підрозділ вживає заходів щодо підбору такої особи, про що повідомляє слідчого. Оперативний працівник підбирає кандидата для проведення оперативної закупівлі. Слідчий відповідно виносить постанову про зміну анкетних даних, тобто легендування особи кандидата. Слід зазначити, що постанова має гриф «цілком таємно», реєструється та зберігається у режимно-таємному секторі відповідного відділу поліції. Після підбору кандидата слідчий звертається до прокурора для отримання згоди на проведення аудіо та відео контролю при проведенні оперативної закупівлі.

Санкціонування проведення слідчої (розшукової) дії-контроль за вчиненням злочину в формі оперативної закупівлі. Постанова про її проведення.

Після отримання відповідної інформації проте що фігурант причетний до скоєння наркозлочину, матеріали доповідають прокурору. У випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин прокурор за ініціативою слідчого згідно з ч. 4 ст. 246 та п. 2 ч. 1 ст. 271 КПК України приймає рішення про проведення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки, про що виноситься постанова.

У постанові зазначається:

- посада, звання, прізвище працівника органу прокуратури, який її виносить;

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

- короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого виноситься постанова;

- правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України;

- підстави для проведення;

- відомості про особу, щодо якої буде проводитись оперативна закупка;

- початок, тривалість і мета негласної слідчої (розшукової) дії;

- дата винесення постанови про проведення негласної слідчої (розшукової) дії та початку її проведення, загальна тривалість негласної слідчої (розшукової) дії, яка визначена прокурором, опис бажаного результату, який планується одержати внаслідок її проведення, зокрема отримання відомостей, що можуть використовуватися в доказуванні, інформації про можливих співників, місць зберігання предметів і документів, що виступали предметом або знаряддям злочину, встановлення свідків, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, тощо;

- загальна назва, кількість чи інші характеристики «товару», який підлягає закупці;

- при можливості точного визначення - вид наркотичного засобу, психотропної речовини та їх аналогів, яку планується придбати, та сума коштів, інші засоби, які будуть використані в ході оперативної закупки;

- вигадані установчі дані особи, якій доручено провести оперативну закупку (у разі застосування до покупця заходів безпеки в постанові зазначаються його легендарні установчі дані);

- обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

З метою підтвердження достовірності відомостей у постанові підписи посадових осіб скріплюються відбитком гербової печатки. Постанова про проведення оперативної закупки складається у двох примірниках, з яких перший долучається до кримінального провадження, а другий залишається на зберіганні

в прокуратурі.

Доручення слідчого в оперативний підрозділ на проведення негласної слідчої (розшукової) дії-контролю за вчиненням злочину в формі оперативної закупівлі.

Після отримання постанови прокурора на проведення негласної слідчої (розшукової) дії - контроль за вчиненням злочину у формі оперативної закупки слідчий готує доручення та направляє його разом із постановою прокурора до оперативного підрозділу для виконання.

Рапорт керівника відділу поліції до начальника ГУНП про отримання грошових коштів на проведення оперативної закупівлі.

Згідно доручення слідчого про проведення контролю за скоєнням злочину в формі оперативної закупівлі, керівник відділу поліції звертається до начальника ГУНП з клопотанням про отримання грошових коштів для закупівлі наркотичних речовин (гроші помічаються та складається відповідний акт). Після отримання грошей проводиться планування оперативної комбінації (визначається характер поведінки кандидата на закупку при спілкуванні з фігурантом, вивчення відповідного сленгу).

Отримання ухвал у слідчого судді на проведення додаткових негласних слідчих дій при проведенні контролю за вчиненням злочину.

За необхідності при підготовці до оперативної закупки слідчий за погодженням з прокурором отримує в суді ухвали на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (аудіо-, відеоконтроль особи, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж).

Виключено проведення оперативної закупівлі без аудіо та відео контролю. Це пов'язано з попередженням провокацій скоєння злочину особою зі сторони правоохоронних органів.

На загальноєвропейському рівні Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) визначає провокацію, на відміну від правомірних слідчих дій під прикриттям, як ситуацію, «... коли беруть участь в ньому співробітники, будь то співробітники спецслужб або особи, що діють за їх вказівкою, не обмежуються по суті пасивним розслідуванням злочинної діяльності, а чинять такий вплив на об'єкт розслідування, щоб підбурювати його до вчинення злочину який інакше не було б скоєно, з тим, щоб можна було встановити факт злочину, тобто отримати докази і розпочати кримінальне переслідування...». У зв'язку з цим ЄСПЛ встановив

обов'язкові строгі обмеження на застосування спеціальних методів розслідування, зокрема операцій під прикриттям. У даній сфері ЄСПЛ проводить трьох етапну перевірку:

- на стадії отримання дозволу: чи мають органи влади «Конкретні і об'єктивні докази, які свідчать про те, що має місце приготування для здійснення дій, що становлять злочин, за яке заявник надалі переслідується»;

- на стадії виконання: встановлено чи органами влади, що «злочинні дії в момент початку співпраці джерела з поліцією» вже здійснювалися; іншими словами, як і ступінь впливу працюють під прикриттям агентів і в якій мірі вони підбурювали особу до вчинення правопорушення, яке не було б скоєно без їхнього втручання.

У зв'язку з цим ЄСПЛ проводить так звану перевірку на істотність підбурювання. Органам влади також необхідно продемонструвати, що «будь-який доказовий аргумент про підбурюванні створює для суду обов'язок розглянути його у спосіб, сумісний з правом на справедливий судовий розгляд»; тому на даній стадії контролю ЄСПЛ перевіряє, чи була застосована процедура «змагальної, ретельної, всебічної і переконливою в питанні про провокації, причому на бік звинувачення покладається тягар доведення відсутності підбурювання ». Друга частина цього документа присвячена питанню використання службових повноважень в особистих цілях в ситуаціях недозволеного конфлікту інтересів.

Позиція Європейського суду з прав людини з урахуванням положень п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вказує на те, що інформація, отримана в результаті проведеної оперативної закупки наркотиків не повинна бути єдиним доказом, на якому ґрунтується обвинувачення.

Докази, здобуті шляхом провокації, не можуть бути використані в судочинстві, оскільки це є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположеннях свобод через порушення принципу справедливості.

Європейський суд з прав людини звертає увагу на те, що проводити оперативну закупку слід лише за наявності об'єктивної підозри в причетності особи до злочинної діяльності або схильності до вчинення злочинів, яка повинна ґрунтуватися на матеріалах перевірки, у тому числі оперативними та оперативно-технічними заходами. Інформація про те, що особа мала намір

вчинити злочин, має ретельно перевірятися. Правоохоронні органи зобов'язані довести, що в них були вагомі підстави для проведення такої операції.

При цьому критерієм розмежування провокації (підбурювання) та наявності об'єктивної підозри Європейський суд з прав людини вважає момент початку здійснення працівниками поліції відповідного заходу: чи вони просто приєдналися до вже вчиненого злочину, чи спровокували особу на його вчинення.

Практично аналогічні вимоги містяться у ст. 271 КПК України, відповідно до якої контроль за вчиненням злочину може здійснюватися лише у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Підготовка легендованого «покупця» для проведення оперативної закупки.

Покупець підлягає огляду за участю працівників (співробітників) уповноваженого підрозділу та за можливістю понятих, про що складається протокол. У протоколі перераховуються всі речі та предмети, наявні у покупця (його одяг та взуття), а також зазначаються індивідуальні особливості та ідентифікаційні ознаки виданих цінностей, грошових купюр, іншого майна, які передаватимуться продавцю в обмін на товар.

Перед врученням грошей покупцю, вони оглядаються без його участі у присутності двох понятих, про що складається протокол ідентифікації грошових коштів.

Звернення до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування.

Для фіксації злочинної діяльності продавця, відповідно до чинного законодавства покупцеві можуть вручатися спеціальні технічні засоби при наявності в оперативно-технічних підрозділах технічних засобів, витратних матеріалів, та оперативних позицій, які дозволяють здійснювати оперативно - технічний захід. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України, якщо оперативна закупка передбачатиме таке втручання.

Фіксування результатів проведення оперативної закупівлі.

Проведення оперативної закупки здійснюється виключно

за грошові кошти та з використанням майна, у тому числі імітаційних засобів органів і підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Оперативний підрозділ проводить оперативну закупку наркотичного засобу чи психотропної речовини, за результатами чого складає протокол з дотриманням вимог ст. 104 КПК України. Придбаний товар вилучається у покупця й детально оглядається, про що складається протокол, який підписується учасниками, покупцем та обов'язково понятими. Вилучений товар упаковується, опечатується, скріплюється підписами учасників, покупця. Матеріали доповідаються прокурору.

Оперативні закупки необхідно проводити у два етапи:

Перший етап із застосуванням негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260 КПК України (аудіо-, відеоконтроль особи), з можливою втратою коштів, що дасть змогу після проведення першої закупки звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку в місцях, де зберігаються наркотичні засоби, та вилучити їх з незаконного обігу за результатами обшуку. При проведенні першого етапу слідчий бере участь особисто або при наданні доручення на проведення оперативної закупки оперативному підрозділу зазначає в дорученні, про проведення слідчих та процесуальних дій (вручення грошей, огляд місця події, вилучення наркотичних засобів тощо) доручається оперативним співробітникам.

Другий етап проводиться із застосуванням негласних слідчих (розшукових) дій із затриманням особи та проведення її особистого обшуку. В такому випадку слідчий особисто приймає у цьому участь та складає відповідні процесуальні документи.

Проте, слід зауважити, що кількість оперативних закупок, а також їх проведення з затриманням або ж без затримання продавця, можливість проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій під час оперативної закупки, повинні визначатися в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин провадження, особистих характеристик продавця.

Слідчий направляє клопотання в суд про проведення експертизи вилучених засобів, яка проводиться по ухвалі суду.

Проведення оперативної закупки здійснюється виключно за грошові кошти та з використанням майна, у тому числі імітаційних засобів органів і підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Оперативний підрозділ

проводить оперативну закупку наркотичного засобу чи психотропної речовини, за результатами чого складає протокол з дотриманням вимог ст. 104 КПК України.

Якщо проведення оперативної закупки закінчується відкритим фіксуванням, тобто затриманням продавця, у нього в присутності понятих вилучаються речі, предмети (кошти, майно, одяг), які можуть підтверджувати його причетність до злочинної діяльності, про що складається протокол у порядку ст. 208 КПК України. Слідчий особисто бере у цьому участь.

Слідчий, прокурор здійснює освідування продавця для виявлення на його тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря (у зв'язку з цим на етапі підготовки до проведення оперативної закупки готується відповідна постанова). У затриманій особі необхідно відібрати біологічні зразки, а саме: змиви з рук, тіла; нігтьові зрізи, відбитки пальців і долонь рук.

В кожному кримінальному провадженні, в якому для документування злочинної діяльності використовуються заздалегідь ідентифіковані (помічені) засоби, у відповідності до ст. ст. 208, 223, 234, 236, 241 КПК України проводиться освідування або обшук особи (при затриманні чи в рамках обшуку житла чи іншого володіння особи).

Клопотанням про проведення обшуку за місцем мешкання фігуранта.

Після затримання збувача слідчому необхідно за погодженням з прокурором або прокурору звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку за місцем його проживання. Також слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.

6. Тактичні прийоми застосування окремих процесуальних слідчих дій щодо розслідування наркозлочинів, які пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.

6.1. Обшук. Головні критерії успішного проведення обшуку при розслідуванні наркозлочинів, які пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.

Однією з основних слідчих (розшукових) дій у справах про незаконне виготовлення, зберігання і збут синтетичних наркотичних засобів є обшук. Головне його завдання – це виявлення слідів злочину (отримання нових і перевірка наявних доказів у кримінальному провадженні), а також перевірка слідчих та розшукових версій, встановлення обставин, які сприяють учиненню злочинів. Головна мета обшуку як пошукової дії полягає у виявленні джерел доказової та орієнтуючої інформації (виявлення знарядь злочину, речі, цінності, здобуті злочинним шляхом, або їх використання із цією метою). Мета цієї слідчої (розшукової) дії залежить не лише від виду злочину (незаконного виготовлення, зберігання, збуту «синтетики»), а й від тих обов'язків особи, які вона виконувала в групі, місця проведення обшуку тощо. Здійснене дослідження засвідчило, що об'єктами обшуку здебільшого є: житлові і нежитлові приміщення, підозрювані особи, їхній одяг. Обшук необхідно проводити несподівано для обшукуваного та враховувати, що хімічне устаткування, хімічні речовини, напівпродукт «синтетики» і готовий до вживання наркотик можуть знаходитися в різних місцях, тому важливо спланувати одночасне проведення цієї слідчої дії. Згідно з результатами аналізу слідчої практики в цій категорії злочинів, у житлових і нежитлових приміщеннях як схованки, призначені для зберігання наркотичних речовин і пов'язаних із наркотиками предметів та цінностей, здебільшого використовують: а) електроприлади: системи пожежної сигналізації; вимикачі системи освітлення, розетки, електродзвоник; кондиціонери; розподільні щити, електропроводка, телевізійні антени; настінні телефонні апарати; холодильники (у фруктах, овочах, м'ясі тощо); телевізори, світильники, світломузичні системи; люмінесцентні лампи;

електрообігрівачі; б) меблі: оббивка і ніжки меблів, матраци, постільна білизна; складки фіранок і порт'єр; дитячі ліжечка, візки, іграшки; в) вентиляційно-каналізаційні системи: неробочі трубопроводи; пічні термоізолятори, труби; стелі, димоходи; повітроводи, водостічні жолоби, труби; унітази, раковини, ванни; контрольні люки водопровідної системи; г) столярна обробка: порожнини дверей підвіконь, карнизів для фіранок, різноманітних перегородок (внутрішніх і зовнішніх стін), вікна, козирки дверей, віконні ручки, коробки, віконниці, тенти; екрани, які прикривають радіатори; опори сходів, перила; паркет, облицювальні плитки, килимки; рами картин, плінтуси, окантовка дзеркал, ікони; ящики і клітки для домашніх тварин; д) предмети господарського призначення й особистого користування: сировина для нагрівальних приладів; резервуари з водою для гасіння пожеж; ящики для інструментів; пристосування для чищення димоходів, ганчірки для підлоги, порожнини ручок щіток для чищення унітазів, рулони туалетного паперу; предмети в аерозольній упаковці, баночки з-під крему, тюбики зубної пасти, тримачі для електричних зубних щіток, флакони з парфумерними рідинами; підставки до прасувальної дошки, білизняні карнизи; аптечки, лікарські упаковки, бинти, упаковки з-під них, рулони фольги; пакети зі сміттям і харчовими відходами; перуки; запечатані сигаретні пачки; собачі нашийники; різні пробірки й інші ємності; дрібні предмети, коробки з-під них, складені газети; конверти, закриті теки; шланги та пило збиральні мішки пилосмоків; шкатулки з ювелірними виробами; матерчаті частини складних ліжок і порожнини їхніх каркасів; пустотілі елементи батарейок; фени, манікюрні набори, шахові дошки; подушечки зі шпильками або голками. Значну кількість наркотичних речовин зберігають на кухні в холодильниках, газових плитах, замаскованими під різні спеції. Там тримають посуд та прилади, призначені для виготовлення наркотичних засобів. Характерними ознаками такого посуду є наявність бурих і темно-зелених плям, а також специфічних запахів. Поширеними є випадки зберігання наркотиків у спеціально обладнаних схованках у стінах приміщення. Тому в процесі обшуку слід зважати на сліди свіжої штукатурки, фарбування стін, щойно поклеєних шпалер, дощок і колод, що відрізняються за фактурою чи іншими ознаками від решти матеріалів; більш глухий звук під час простукування стіни; брак вапна або штукатурки в пазах між дошками тощо. Наркотичні речовини можуть зберігати також на території, що прилягає до

будинку, у ємностях, закопаних у землю, під плитками садових доріжок, у частинах огорожі, льохах, вигрібних ямах. Під час проведення обшуку слід враховувати, що устаткування, призначене для виготовлення синтетичних наркотиків, може знаходитися в трьох видах (станах): 1) робоче та зібране в установку для синтезу одного, декількох циклів виробництва наркотичного засобу або для процесу виготовлення загалом. 2) робоче та зберігається у валізах, коробках, дорожніх сумках тощо після проведення стадій синтезу наркотиків; 3) не придатне для подальшого використання, знаходиться в приміщенні в сміттєвих відрах, целофанових пакетах, інших контейнерах, приготуване для викидання. У процесі проведення обшуку вилученню підлягають: синтетичні наркотики, хімічні речовини й обладнання, які застосовували під час їх синтезу, пакування й фасування; вітаміни й інші препарати, що додають у «синтетику» для ослаблення наркотичного ефекту, збільшення маси; захисні засоби, що застосовують у процесі виробництва, якими здебільшого є протигази та гумові рукавиці; предмети, у яких переносили, перевозили хімічні речовини, безпосередньо синтетичні наркотичні засоби; пакувальний матеріал, зокрема ампули різної ємності з дешевими за вартістю лікарськими препаратами, оскільки злочинці виливають з них ліки, заповнюють синтетичним наркотиком і запаюють горлечко ампул; предмети, що використовують для споживання синтетичних наркотиків, сліди рук на предметах; машинописні або рукописні тексти із записами про виготовлення, зберігання, збут «синтетики», канали постачання хімічних речовин, обладнання; проїзні квитки, чеки про купівлю препаратів, що додають у «синтетику»; гроші, матеріальні цінності, отримані за виготовлення, зберігання, збут синтетичних наркотичних засобів. Під час обшуку необхідно вилучати гроші та матеріальні цінності, що належать не тільки злочинцеві, а й особам, які перебувають на його утриманні, тим, з якими він спільно мешкає, веде спільне господарство. Перед проведенням такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, слід визначити технічні засоби пошуку й інструменти, які необхідні для виявлення та нейтралізації перешкод (наприклад, металопрошукач, щуп, лабораторні ваги, оптичні прилади, викрутки, кліщі, розвідні ключі тощо). Для визначення виду синтетичного наркотику використовують експрес-аналіз за допомогою тестів (наприклад, фірми «Валтекс», США), унаслідок яких виявлені порошкоподібні речовини (залишки речовин на фільтрі, усередині колби) можуть набути певного забарвлення (наприклад, для фенциклідину

характерне яскраво-блакитне забарвлення). До складу слідчо-оперативної групи повинні входити відповідні фахівці, а саме: хіміки, фармацевти, пожежні, підрильники, які допоможуть не тільки розпізнати виявлені речовини й одразу здійснити їх дослідження, а й ужити заходів для забезпечення безпеки слідчо-оперативної групи під час проведення обшуку. Фахівці-криміналісти можуть надати допомогу у виявленні схованок. Зібраний емпіричний матеріал засвідчує, що в 12,5 % кримінальних проваджень злочинці використовували схованки. Якщо об'єктом обшуку є квартира, офіс тощо, обов'язково необхідно спланувати спосіб проникнення в приміщення. Дослідники зауважують, що суха фракція триметилфентаніл, схожа на порошок какао, за своїм впливом на організм людини в чотири рази сильніша за ціанистий калій. Після проведення обшуку членам слідчо-оперативної групи необхідно ретельно вимити з милом руки. Доцільно акцентувати увагу на предметах, ділянках приміщення, які пов'язані з незаконним виготовленням, зберіганням і збутом синтетичних наркотиків. Зокрема, це: – портфель, рюкзак, сумка, дипломат, у яких, можливо, переносили хімічні речовини, обладнання, на яких можна виявити сліди (наприклад мікрооб'єкти); – тіло підозрюваного, його одяг, у якому він був вбраний під час синтезу або збуту синтетичних наркотиків. На них можуть бути виявлені запахові сліди (запах від здійснених хімічних реакцій) або хімічні речовини, використані для виготовлення синтетичних наркотиків, що випадково потрапили на одяг; з тіла підозрюваного проводять змиви медичним спиртом; – місця викидання та знищення відходів; – жорсткий диск у процесорі комп'ютера, гнучкі диски, флеш-носії; – письмові документи (конверт з адресою відправника, листи, квитанції, чеки, грошові перекази, записки із зафіксованими в них фактами виготовлення, зберігання, збуту, записні книжки, щоденник підозрюваного), а також чисті зошити, блокноти або записні книжки з вирваними сторінками (на них можуть бути виявлені, наприклад, сліди від натискання приладом для письма) про хімічні стадії синтезу наркотиків; у письмових документах іноді фіксують відомості про надходження хімічних реактивів, обладнання, а також факти постачання синтетичних наркотиків збувальникам. На практиці траплялися випадки, коли наркотики поміщали в батарейках кишенькового ліхтарика, запальничці з-під цигарок, фотоапаратах, упаковці з-під ліків, пачках масла, термосах інгальатора, футлярах для окулярів і контактних лінз, внутрішніх та нижніх частинах

корпусу годинників. Здійснюють заливання наркотичних засобів з метою нейтралізації їх запаху воском, приховання в музичних інструментах, кисневих балонах акваланга. Наркотики перевозили в продовольчих товарах (у плитках шоколаду, хлібних виробах). Під час обшуку необхідно слідкувати, щоб обшукуваний не викинув або не підкинув якихось предметів комусь із присутніх, а після закінчення слідчої (розшукової) дії варто оглянути місце її проведення, оскільки обшукуваний міг щось сховати або викинути перед початком обшуку [5, с. 59]. Також під час обшуку підлягають вилученню всі виявлені хімічні речовини й обладнання. На цій підставі експерт-хімік складає повний та об'єктивний висновок щодо можливості синтезу певного наркотику з вилучених речовин. Вчені зауважують, що обов'язковою вимогою є забезпечення герметичного упакування, оскільки хімічні речовини можуть бути леткими, отруйними, розкладатися в повітрі. Перевагу надають скляному посуду, з огляду на те, що деякі речовини, наприклад дихлоретан, можуть роз'їдати пластиковий посуд. Необхідно дотримуватися рекомендацій, які використовують під час пакування хімічних речовин: – усі хімічні речовини повинні бути упаковані герметично; – для недопущення взаємодії хімічних речовин у процесі транспортування та зберігання окремо один від одного упаковують: органічні розчинники та реакційні суміші з їх вмістом; кислоти і реакційні суміші з кислою реакцією середовища; лути та реакційні суміші з лужною реакцією середовища; металевий натрій або калій і суміші з їх вмістом (зазвичай розчинники, у які ці метали додають для видалення вологи); отруйні речовини (ціанистий натрій, ціанистий калій тощо); – для забезпечення об'єктивності експертного дослідження об'єктів щодо наявності слідів наркотичних засобів, вихідних реактивів і прекурсорів не можна допускати попадання на об'єкти речовин з інших ємностей; – тонкостінний скляний посуд, передусім із хімічними речовинами, перед поміщенням у коробку або ящик слід обгорнути м'яким матеріалом (ватою, ганчіркою) для запобігання його пошкодження під час транспортування й зберігання; – на бирках ємностей із хімічними речовинами слід зазначити, де речовину було вилучено, чи було її переміщено з будь-якої іншої ємності або зібрано з будь-якої поверхні, а також відомості про вміст ємності, якщо вони є. Увагу приділяють вилученню, упакуванню, транспортуванню вдавлених слідів на папері. Категорично заборонено використовувати їх з будь-якою іншою метою (наприклад, як підставку під предмети). Висновки. Одним з найнебезпечніших «винаходів»

сучасності стала поява синтетичних наркотиків, які одержують хімічним шляхом. Від наркотиків, вироблених з рослинної сировини, вони відрізняються за такими ознаками: вартість; посилена дія на організм людини; підвищена небезпека для здоров'я. Синтетичні наркотики стали лідером у списках продажів. Під час підготовки до проведення обшуку у процесі розслідування злочинів у сфері нелегального обігу синтетичних наркотиків необхідно враховувати всі можливі та несприятливі ситуації, оскільки злочинець може приховувати наркотичні засоби в будь-якому місці (об'єкти, що його оточують, і навіть порожнини тіла)

При обшуку на місцевості звертається увага на квіти й інші рослини, які на фоні навколишньої зелені виглядають зів'ялими або слабко укріпленими в землі. Під час обшуку транспортних засобів (морських, річкових, повітряних судів) слід звернутися до спеціалістів тих відомств, які знають їх конструктивні особливості. Під час обшуку авто доцільно звертати увагу на ті місця, де проглядаються сліди змін.

6.2. Проведення допиту затриманого. Особливості допиту осіб, пов'язаних зі скоєнням наркозлочинів, що пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.

Під час допиту затриманого необхідно встановити наступні обставини:

- Особу затриманого (прізвище, ім'я, по-батькові, число, місяць, рік народження), місце реєстрації та місце фактичного проживання, місце навчання та роботи.

- Чи є близькі родичі або особи, які знаходяться на утриманні?

- З ким підтримує дружні стосунки за місцем проживання, за місцем навчання чи проживання (їх анкетні дані).

- Чи притягувався до кримінальної або адміністративної відповідальності (якщотак, то за якими статтями Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення)?

- Номер домашнього, робочого телефону та власного номеру телефону оператора стільникового зв'язку.

- На протязі якого часу та які види наркотиків вживає, їх дозування?

- Канал надходження наркотиків до затриманої особи. Де та у кого, зазвичай, придбає наркотики?

- Дані про можливих співучасників злочину.
- Місця зберігання наркотиків;
- Місця виготовлення наркотиків, де придбав приладдя для виготовлення.
- Через які саме соціальні мережі підтримувався зв'язок зі співучасниками злочину (Viber, WhatsApp, Telegram, чат-бот)?
- Скільки разів купував наркотики у розповсюджувача?
- Яким чином здійснювалась оплата за придбання наркотиків (готівкою, поповнення рахунку певного телефонного номеру; надання секретного коду ваучера телефонного номеру шляхом SMS-повідомлення; здійснення банківського переказу; переказу коштів з рахунку Інтернет-картки тощо);
- На який банківський рахунок чи номер телефону оператора стільникового зв'язку здійснювався переказ грошових коштів?
- Чи мало місце підтвердження надходження грошових коштів з боку наркоділка?
- Яким чином наркозбувальник повідомив про місце схованки наркотику (через Інтернет-повідомлення, через SMS-повідомлення чи MMS-повідомлення чи інше)?
- Через який проміжок часу було отримане підтвердження про придбання наркотиків з боку наркозбувальника?
- Яким чином та коли було отримано наркотик?
- Де саме знаходилась закладка наркотику (місце, територія, зазначити детальне розташування та засоби маскуванню закладки)?
- Яким чином були запаковані наркотики (вказати матеріал пакування, спосіб пакування, вид та колір, агрегатний стан)?
- Що він у подальшому зробив з отриманими наркотиками?
- Що він у подальшому зробив з отриманими від продажу наркотиків грошами.

Після допиту, виноситься підозра (ст.278 КПК України) та проводиться процедура обрання запобіжного заходу. Слідчий відповідно матеріалів справи, може приймати рішення про винесення заочної підозри на тих фігурантів які не затримані. Після закінчення досудового розслідування прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру(ст. 283 КПК України).

7. Призначення експертиз. Види експертиз, які призначаються при розслідуванні наркозлочинів, що пов'язані з використанням наркотичних засобів рослинного походження.

Специфічність кримінальних правопорушень у сфері наркозлочинності створюють для працівників поліції певні проблеми як професійного, так і психологічного характеру, пов'язані з провадженням окремих слідчих і процесуальних дій, під час яких виникає необхідність виявити, зафіксувати, вилучити інформацію щодо причетності особи до скоєння наркозлочину.

Саме тому для грамотного отримання та використання фактичних даних під час досудового слідства щодо злочинів, які вчинюються з використанням комп'ютерів, інформаційно-технологічних систем та мереж і мереж електрозв'язку, необхідно використання спеціальних знань.

Правовою формою використання спеціальних знань є експертиза (ст. 69 КПК України). Сутність експертизи полягає у дослідженні експертом на основі спеціальних знань різних матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини, що мають значення для кримінального провадження, за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду (ст. 242 КПК України). Експертиза проводиться у процесі досудового розслідування чи судового розгляду матеріалів кримінального провадження.

Основним видом експертного дослідження, що проводиться у кримінальних провадженнях указаної категорії злочинів є експертиза наркотичних засобів, в даному випадку рослинного походження. Вона дозволяє вирішити широкий спектр завдань, а саме:

1) встановити належність речовин та їх слідів до наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів; родову (групову) належність однорідних наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів за ознаками сировини, технології переробки, умов зберігання тощо; встановити походження даного наркотику за місцем проростання рослинної сировини; спільне джерело походження наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів за місцем вирощування, способом їх виготовлення тощо;

2) визначити кількісний зміст наркотичних речовин у досліджуваних об'єктах; спосіб, технологію та інші характеристики виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин; спеціальне хіміко-технологічне призначення предметів та обладнання для виготовлення наркотичних засобів;

3) прирівняти конкретні маси наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів за відділеними від них частинами;

4) виявити сліди наркотичних засобів на різних предметах-носіях.

На дослідження експертів найчастіше надходять такі безпосередні об'єкти, пов'язані з подією кримінального правопорушення:

- речовини, невідомого походження, рослини та їх частини, що можуть відноситися до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів або містять їх у своєму складі;

- хімічні речовини, реагенти для виготовлення наркотичних засобів;

- речовини, камуфльовані під наркотичні засоби (тютюн, хна, тощо);

- хімічні сполуки та речовини, які залишилися після виготовлення (синтезу) наркотичних засобів (так звані відходи виробництва);

- зразки речовин (змиви, зіскоби, проби), вилучені з різних поверхонь місць імовірного виготовлення, зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів (стін, підлоги, систем вентиляції, водопостачання та каналізації) на предмет наявності й ідентифікації зазначених речовин;

- змиви з поверхонь рук, зрізи нігтів підозрюваних осіб тощо. Так, наприклад, у підозрюваного в незаконному культивуванні рослин коноплі в його квартирі було проведено обшук, під час якого на кухні в пачках з-під чаю було виявлено розмелені частини рослин, що по запаху нагадували – коноплі. Підозрюваний заперечував приналежність виявлених рослин йому. Слідчий вилучив фрагменти нігтьових пластин рук підозрюваного, які направив на експертне дослідження. За висновком експертизи було встановлено, що на нігтьових пластинах наявні сліди рослин коноплі, що підтверджувало його причетність до вчинення злочину;

- об'єкти-носії, на поверхні яких імовірно виявити сліди наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та інші сліди:

а) спеціальний хімічний та мірний посуд (пробірки, колби, лійки, піпетки; допоміжне приладдя: тримач пробірок, штатив із затискачами, ложечка для спалювання речовин; засоби нагрівання та зважування тощо);

б) господарські та інші предмети (сита, м'ясорубки, ступки, ваги, миски), які ймовірно використовувалися під час виготовлення наркотичних засобів, прекурсорів або містять на своїй поверхні їх сліди;

в) одяг та особисті речі підозрюваних;

г) засоби пакування, у яких зберігалися або розфасовувалися речовини;

д) предмети, що було використано для вживання наркотичних засобів.

Залежно від можливостей державних спеціалізованих експертних установ, наявності обладнання, зразків для порівняння, а також спеціалістів певного фаху, може змінюватися перелік об'єктів, які направляються на дослідження та, відповідно, характер виконуваних завдань. З'ясувати ці обставини перед призначенням експертизи, можливо за рахунок консультацій з експертами установи, де планується призначити дослідження.

Криміналістична експертиза наркотичних засобів призначається для вирішення таких питань: чи є на предметах, представлених на дослідження, сліди (мікрочастинки) наркотичних засобів; якщо так, то яких саме; чи є вилучена речовина (рослина) наркотичною, якщо так, то до якого виду засобів вона належить; чи є подані речовини сировиною (проміжним продуктом) для виготовлення наркотичних засобів; чи одержані дані речовини за єдиною технологією; чи є ця рослинна маса відходами від кустарного виробництва наркотичних засобів; чи містять подані на дослідження тютюнові вироби (цигарки, тютюнові крихти) наркотичні засоби, якщо так, то які саме; чи є в залишках викурених цигарок наркотичні засоби, якщо так, то які саме; чи мають подані наркотичні засоби спільну родову або групову належність і яку саме; чи складали раніше єдину масу наркотичні засоби, вилучені у громадянина «А» і громадянина «Б»; чи вирощені подані рослинні об'єкти на ділянці, що належить громадянину «В».

Строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) у межах:

10 календарних днів - щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів та вирішуваних питань і простих за характером досліджень;

30 календарних днів - щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів та вирішуваних питань або середньої складності за характером досліджень;

60 календарних днів - щодо матеріалів з великою кількістю об'єктів та вирішуваних питань або складних за характером досліджень;

понад 60 календарних днів - щодо матеріалів із великою кількістю об'єктів та вирішуваних питань (більше десяти), виходячи з фактично необхідного для експерта часу або особливо складних за характером досліджень (проведення досліджень з використанням криміналістичного обладнання (лазерного, оптичного, електронного), експериментальних досліджень, застосування декількох методів).

Слід пам'ятати що залежно від даних, які отримуються слідчим при проведенні розслідування та документування злочинної діяльності, а також вивчення особи злочинця, слідчий може назначати інші експертизи:

а) криміналістичні дослідження (трасологічні: дактилоскопічна, слідів взуття, транспортних засобів);

б) біологічні;

в) ґрунтознавчі;

г) одорологічні;

ґ) комп'ютерно-технічні;

д) фоноскопичні та інші.

Необхідність правильного призначення та проведення відповідної експертизи обумовлено встановленням істини та успішним процесом доказування по кримінальному провадженню. Тому здійснюється ця процесуальна дія у випадках, коли за допомогою інших засобів доказування неможливо встановити кримінальне правопорушення, виявити винну особу (осіб) і довести підозру (обвинувачення) щодо вчиненого ним (ними) кримінального правопорушення, визначити характер

і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також за потреби з'ясування питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери знань експерта.

Метою написання цих рекомендацій є надання інформації щодо: законного та незаконного обігу наркотиків в Україні; видів наркотиків рослинного походження; найбільш крупних постачальників наркотиків у світі; основних напрямків попередження розповсюдження та профілактики наркотиків в Україні; основ виявлення та послідовності дій працівників поліції щодо документування та розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів рослинного походження.

Бібліографічний список
ОСНОВНИЙ СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕН-
ДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>(дата звернення 17.10.2018).

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 17.10.2018).

3 Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами і доповненнями на 20.12.2017 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2017. 304 с.

4. Албул С.В. та ін. Оперативна закупівля та контрольоване постачання: організація і тактика проведення: навчальний посібник. Київ: МВС України, 2010. 187 с .

5. Албул С.В., Андрусенко С.В. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації. Одеса: ОДУВС, 2018. 100 с.

6. Баглик Д.В., Білецький І.В., Орел Л.М. «15 років БНОН» 2008 рік.

7. Баєв О.Я. Основи криміналістики: курс лекцій / О. Я. Баєв. -М: Іспит, 2001.-288 с.

8. Балашов Д. Н. Криміналістика: підручник / Балашов Д. Н., Балашов Н.М., Маліков С.В. - М.: ИНФРА-М, 2005. - 503 с.

9. Бахин В.П. Криміналістика. Проблеми та думки (1962-2002) ./ В.П. Бахин. - К., 2002.- 268 с.

10. Белкін Р.С. Курс криміналістики / Р. С. Белкін: в 3-х т. - М.: МАУП, 1997. - Т. 1: Загальна теорія криміналістики.

-1997. -408 с.

11. Белкін Р.С. Курс криміналістики / Р.С. Белкін: в 3-х т. - М.: МАУП, 1997.-Т. 2: Приватні криміналістичні теорії.-1997 464 с.

12. Белкін Р.С. Курс криміналістики / Р.С. Белкін: в 3-х т. - М.: МАУП, 1997.- Т. 3: криміналістичні засоби, прийоми і рекомендації. - 1997. - 480 с.

13. Дубягін А.П. Криміналістика. Схеми. Таблиці. Тести: навчальний посібник В. П. Дубягін, Ю. П. Дубягін. - М.: Видавництво «Іспит», 2006.- 381, [1] с.

14.Берназ В.Д., Берназ П.В. Взаємодія слідчого з оперативним уповноваженим, спеціалістом та експертом при розслідуванні злочинів, пов'язаних із наркобізнесом: навчально-практичний посібник. Одеса: ОЮІ НУВС, 2005. 50 с.

15. Бугайчук К.Л., Савченко О.О., Прібиткова Н.О. Особливості досудового розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в умовах нового кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства) : науково-методичні рекомендації. ХНУВС, Харків, 2015. 99 с.

16. Законодавство України про обіг наркотиків : Збірник нормативно-правових актів. К.: КНТ, 2005. 428 с.

17. Іщенко Є.П, Криміналістика: навчальний посібник / Іщенко Є. П., В. А. Образцов. - М.: ТОВ «Видавництво» Еліт », 2007. - 563 с.

18. Іщенко Є.П. Криміналістика: підручник / Є. П. Іщенко, а А. Топорков; під ред. Є.П. Іщенко М.: Юридична фірма «КОНТРАКТ»; Видавничий дім ИНФРА-М, 2005. - 748 с. - (Вища освіта).

19. Калиновська О. І. Національної академії внутрішніх

справ, м. Київ; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6448-9720> Особливості тактики обшуку під час розслідування злочинів у сфері нелегального обігу синтетичних наркотиків

20. Книженко С.О., Деменко Т.В. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Форум права. 2012. № 4. С. 470-474.

21. Косміна Н.М. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. - Харків, 2010.

22. Мирошниченко Н.А., Музыка А.А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией: монографія. Киев, Одесса: КНТ, 1998. 156 с.

23. Моїсеев Є.М., Пукало Р.Б., Строков І.В., Никифорчук Д.Й. Боротьба з незаконним обігом наркотиків в Україні: навч. посіб. К.: НАВС, 2005. 168 с.

24. Негласні слідчі (розшукові) дії. Коментар до глави 21 Кримінального процесуального кодексу України / [кол. авт.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша]. К.: Наук. - вид. центр НА СБ України, 2012. 132 с.

25. Никифорчук Д.Й. Теоретичні та практичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів: монографія. Київ: НАВС, 2009. 328 с.

26. Ноздрін Д.О. Виявлення та протидія нелегальним джерелам виготовлення та збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. № 3. 2011. С. 371-382. 29.

27. Постанова Пленуму Верховного суду України від 26.04.2002 №4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

28. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575.

29. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570.

30. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними: закон України від 15 лютого 1995 року. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. С. 62.

31. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення 17.10.2018).

32. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. С. 60.

33. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін.: за станом на 19.01.2018 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення 17.10.2018).

34. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

35. Протидействие незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ: учебн. пособ. / под. ред. А. Н. Сергеева // М.: Изд. «Щит-М», 2005. – С. 79-103.

42. Шарай, Л.Г. Характеристика та особливості сучасних тенденцій злочинності у сфері обігу наркотичних засобів [Текст] / Л.Г. Шарай, В.Г. Назаренко // Науковий вісник НАВСУ. – К., 2004. – Вип. 1. – С. 46-52 с.

43. Хруппа М.С. та ін. Антинаркотичне законодавство України : історія та сучасність: навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Джужі. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 80 с.

44. Наказ МВС України від 06.11.2005 року № 1377 затвердив “Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події“.)

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

НАКАЗ

01.08.2000 № 188

Зареєстровано в

Міністерстві юстиції України

16 серпня 2000 р.

за № 512/4733

Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу

Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я

№ 481 від 20.08.2008}

Щодо змін додатково див. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 297 від 05.05.2009}

Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я

№ 634 від 29.07.2010

№ 253 від 11.04.2012

№ 280 від 15.05.2015}

Відповідно до Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" та Закону України "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними" **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити таблиці:

1.1. Невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, що знаходяться у незаконному обігу (додається).

1.2. Невеликих, великих та особливо великих розмірів психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу (додається).

1.3. Великих та особливо великих розмірів прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу(додається).

2. Уважати таким, що втратив чинність, наказ Комітету з контролю за наркотиками від 27 січня 1997 р. № 1 "Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу", зареєстрований У Міністерстві юстиції України 24 червня 1997 р. за № 235/2039.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Коротка О.Ш.

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства охорони
здоров'я України 01.08.2000 № 188 (у редакції наказу
Міністерства охорони здоров'я України від 29.07.2010 № 634)
Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
16 серпня 2000 р. за № 512/4733**

Таблиця 1

НЕВЕЛИКІ, ВЕЛИКІ ТА ОСОБЛИВО ВЕЛИКІ РОЗМІРИ наркотичних засобів, що знаходяться у незаконному обігу

Назва наркотичного засобу	Невеликі розміри (г)	Великі розміри (г)	Особливо великі розміри (г)
1	2	3	4
Бупренорфін	до 0,08	від 0,8 до 8,0	8,0 і більше
Декстропропоксифен	до 0,6	від 3,0 до 30,0	30,0 і більше
Дезоморфін*	до 0,01	від 0,1 до 1,0	1,0 і більше
Канабіс - цілі або різного ступеня подрібнення будь-які частини рослини роду коноплі або їх суміш (за винятком власне дозрілого насіння) незалежно від того, піддавались вони екстракції, деструкції, гниттю чи враженню пліснявою**	до 5,0	від 500 до 2500	2500 і більше
Канабісу смола - суміш відділеної смоли, пилку чи окремих подрібнених частин рослини коноплі або їх суміш, яка містить тетрагідроканабінол*	до 0,5	від 50,0 до 500,0	500,0 і більше
Канабісу екстракти (настойки) - засіб, який отримують з будь-яких видів і сортів конопель або канабісу шляхом виділення (екстракції) різними способами і який містить тетрагідроканабінол*	до 0,3	від 5,0 до 100,0	100,0 і більше
Героїн*	до 0,005	від 1,0 до 10,0	10,0 і більше

Опій ацетилований - засіб, що містить у своєму складі ацетиловані похідні алкалоїдів опію (у тому числі за наявності інших речовин)*	до 0,005	від 1,0 до 10,0	10,0 і більше
Етилморфіну гідрохлорид (діонін)	до 0,2	від 10,0 до 100,0	100,0 і більше
Кодеїн (основа та солі)	до 0,2	від 10,0 до 50,0	50,0 і більше
Кокаїн (основа та солі незалежно від наявності наповнювачів)	до 0,02	від 1,0 до 15,0	15,0 і більше
Метадон (фенадон)	до 0,02	від 1,6 до 20,0	20,0 і більше
Меткатинон (сфедрон)*	до 0,01	від 3,0 до 50,0	50,0 і більше
Морфін (основа та солі)	до 0,03	від 2,5 до 12,5	12,5 і більше
Макова солома - цілі або різного ступеня подрібнення будь-які частини рослини виду "мак снотворний" або їх суміш (за винятком власне дозрілого насіння) незалежно від того, піддавались вони екстракції, деструкції, гниттю чи враженню пліснявою**	до 50,0	від 500,0 до 5000,0	5000,0 і більше
Концентрат з макової соломи (опій екстракційний) - засіб, що отримують із макової соломи шляхом виділення (екстракції) різними способами і який містить хоча б один наркотичний алкалоїд або їх суміш (у тому числі за наявності інших речовин)*	до 0,5	від 50,0 до 250,0	250,0 і більше
Омнопон	до 0,03	від 3 до 75,0	75,0 і більше
Опій - сік снотворного маку, що згорнувся, у тому числі медичний, який містить хоча б один наркотичний алкалоїд або їх суміш (у тому числі за наявності інших речовин)*	до 0,1	від 50,0 до 250,0	250,0 і більше

Піритрамід (дипідолор)	до 0,03	від 1,5 до 25,5	25,5 і більше
Трамадол	до 0,5	від 5,0 до 50,00	50,00 і більше
Тримеперидин (промедол)	до 0,03	від 3,0 до 75,0	75,0 і більше
Фентаніл	до 0,0004	від 0,002 до 0,2	0,2 і більше
Метилфентаніл* (альфа-метилтіофентаніл, альфа-метилфентаніл, ацетил-альфаметилфентаніл, бетагідрокси-3-метилфентаніл, бета-гідроксифентаніл, 3-метилтіофентаніл, 3- метилфентаніл)	до 0,0002	від 0,001 до 0,1	0,1 і більше
Пентазоцин	до 2,0	від 20,0 до 200,0	200,0 і більше
Бензилморфін*	до 0,01	від 0,1 до 1,0	1,0 і більше
3-моноацетилморфін*	до 0,01	від 0,1 до 1,0	1,0 і більше
6-моноацетилморфін*	до 0,01	від 0,1 до 1,0	1,0 і більше
AB-PINACA-CHM*	до 0,015	від 0,15 до 1,5	1,5 і більше
ADBICA*	до 0,015	від 0,15 до 1,5	1,5 і більше
B-22*	до 0,015	від 0,15 до 1,5	1,5 і більше

1. Розміри наркотичних засобів визначені на підставі існуючої практики боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та з урахуванням існуючої міжнародної практики, що базується на визначеній добовій дозі (definite daily dose) (далі - ВДД) за даними Міжнародного комітету з контролю за наркотиками ООН.

2. До невеликих розмірів віднесені ті, що не перевищують 10 ВДД.

3. Великі розміри - у межах від 100 до 1000 ВДД.

4. Особливо великі розміри перевищують 1000 ВДД.

5. Розміри наркотичних засобів рослинного походження, а також виготовлених у вигляді екстрактів, витяжок, відварів, інших рідин, згідно з існуючими методиками криміналістичних досліджень визначаються у перерахунку на суху речовину.

6. У таблицю включені наркотичні засоби, що на сьогодні знаходяться в Україні в незаконному обігу.

7. При виявленні ізомерів та стереоізомерів, складних і простих ефірів, гомологів та аналогів, метаболітів наркотичних засобів, включених до таблиці 1, невеликі, великі та особливо великі розміри застосовуються, як для відповідних наркотичних засобів, включених до таблиці 1.

* Наведені наркотичні засоби незалежно від розмірів кваліфікуються як особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено (таблиця I список № 1 Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770).

** Ці особливо небезпечні наркотичні засоби виготовляються без застосування спеціального (лабораторного) обладнання з рослин, культивування яких дозволено для промислових цілей за наявності спеціального дозволу (ліцензії). Кількісне визначення маси цих наркотичних засобів здійснюється у перерахунку на суху речовину.

Таблиця 1 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я № 481 від 20.08.2008; в редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я № 634 від 29.07.2010; із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я № 253 від 11.04.2012, № 280 від 15.05.2015}

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства охорони здоров'я України

01.08.2000 № 188 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я
України від 29.07.2010 № 634

**Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 серпня 2000 р. за
№ 514/4735**

Таблиця 3

ВЕЛИКІ ТА ОСОБЛИВО ВЕЛИКІ РОЗМІРИ

прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу

В редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я № 634 від 29.07.2010

Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони
здоров'я № 685 від 21.06.2017

Назва прекурсору	Великі розміри	Особливо великі розміри
1	2	3
Антрانیлова кислота	від 2,5 до 25,0 кг	25,0 кг і більше
Ангідрид оцтової кислоти	від 0,002 до 0,02 кг	0,02 кг і більше
Н-ацетилантрانیлова кислота	від 0,3 до 3,0 кг	3,0 кг і більше
Ацетон	від 50,0 до 200,0 л	200,0 л і більше
Ергометрин	від 0,0003 до 0,003 кг	0,003 кг і більше
Ерготамін	від 0,0003 до 0,003 кг	0,003 кг і більше
Етиловий ефір	від 20,0 до 200,0 л	200,0 л і більше
Ефедрин	від 0,0006 до 0,006 кг	0,006 кг і більше
Ізосафрол	від 0,5 до 5,0 кг	5,0 кг і більше
Калію перманганат	від 1,0 до 3,0 кг	3,0 кг і більше

Лізергінова кислота	від 0,0001 до 0,001 кг	0,001 кг і більше
3,4- метилендіоксифеніл- 2-пропанон	від 0,25 до 2,5 л	2,5 л і більше
Метилетилкетон	від 20,0 до 200,0 л	200,0 л і більше
Норефедрин (Фенілпропаноламін, ФПА)	від 0,0003 до 0,03 кг	0,03 кг і більше
Піперидин	від 0,02 до 0,2 кг	0,2 кг і більше
Піперональ	від 0,02 до 0,2 кг	0,2 кг і більше
Псевдоефедрин	від 0,0006 до 0,006 кг	0,006 кг і більше
Сафрол	від 1,0 до 10,0 кг	10,0 кг і більше
Сірчана кислота	від 20,0 до 100,0 л	100,0 л і більше
Соляна кислота	від 20,0 до 100,0 л	100,0 л і більше
Толуол	від 20,0 до 200,0 л	200,0 л і більше
Фенілацетон	від 0,04 до 0,4 л	0,4 л і більше
Фенілнітропропен	від 2 до 20 г	20 г і більше
Фенілоцтова кислота	від 1,0 до 10,0 кг	10,0 кг і більше
Розчинники, що містять у сукупності не менш як 50% ацетону, етилового ефіру, метилетилкетону та толуолу*	від 50,0 до 200,0 л	200,0 л і більше

Розміри прекурсорів визначені згідно з даними Міжнародного комітету з контролю за наркотиками ООН у кількостях, які використовуються для виготовлення середніх доз наркотичного засобу, що нелегально реалізується у роздріб.

До таблиці включені прекурсори, що використовуються при незаконному виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин.

З метою однозначного підходу до розуміння розмірності відсотків, в яких має бути визначений кількісний вміст прекурсорів: ацетону, толуолу, етилового ефіру та метилетилкетону, та з урахуванням використовуваних для цього методик досліджень слід користуватись масовими відсотками.

Таблиця 3 в редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я № 634 від 29.07.2010; із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я № 685 від 21.06.2017}и здоров'я № 685 від 21.06.2017}

Навчальне видання

Домброван Н.В.

Дьоров С.Л.

Заєць М.П.

**Особливості виявлення, документування,
розслідування та профілактики злочинів,
що пов'язані з незаконним обігом
наркотичних засобів рослинного
походження.**

Методичні рекомендації

Підп. до друку 26.06.2019. Формат 60х90/16.

Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 4

Наклад _50_ пр.

Видавець ОДУВС

м. Одеса, 65012.